

CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ

SEKRETARIAT
OŚRODEK INFORMACJI

629 - 35 - 69, 628 - 37 - 04
693 - 46 - 92, 625 - 76 - 23

UL. ŻURAWIA 4A, SKR. PT. 24
00 - 503 W A R S Z A W A
TELEFAX 629 - 40 - 89
E-mail: sekretariat@cbos.pl

INTERNET

<http://www.cbos.pl>

BS/67/2002

NASTROJE SPOŁECZNE W KWIETNIU

KOMUNIKAT Z BADAŃ

WARSZAWA, KWIECIEŃ 2002

- Oceny rozwoju ogólnej sytuacji w kraju są nieco lepsze niż przed miesiącem (wzrost odsetka wskazań pozytywnych i spadek negatywnych po 3 punkty). Nadal jednak tylko niespełna jedna piąta ankietowanych (19%) pozytywnie ocenia rozwój tej sytuacji, zdecydowana większość zaś (67%) sądzi, że sytuacja w Polsce zmierza w złym kierunku.
- Nieco poprawiły się także opinie o sytuacji politycznej (spadek odsetka ocen negatywnych o 4 punkty, wzrost pozytywnych i średnich po 2 punkty). W dalszym ciągu jednak ponad dwie piąte Polaków (42%) uznaje obecną sytuację polityczną za złą, niemal dwie piąte (39%) - za przeciętną i tylko 8% badanych uważa, że jest dobra.
- W porównaniu z marcem zmalał (o 5 punktów) odsetek negatywnych ocen sytuacji gospodarczej, ale nadal zdecydowana większość ankietowanych (70%) źle ocenia stan gospodarki, a tylko nieliczni (3%) - dobrze; zwiększyła się (o 4 punkty - do 22%) liczba oceniających sytuację gospodarczą jako przeciętną.
- Najbardziej poprawiły się oceny dotyczące sytuacji w zakładach pracy respondentów. Obecnie ponad jedna trzecia aktywnych zawodowo (36% - wzrost o 7 punktów) uważa, że sytuacja w ich zakładach pracy jest dobra, prawie tyle samo osób (35% - wzrost o 3 punkty) uznaje ją za przeciętną, natomiast wyraźnie mniej niż w marcu (28% - spadek o 8 punktów) ocenia tę sytuację negatywnie.
- Lepsze są także oceny ogólnych warunków życia rodzin ankietowanych (spadek odsetka wskazań negatywnych i wzrost pozytywnych po 5 punktów). Obecnie odsetki osób zadowolonych i niezadowolonych się zrównały (po 23%). Największa grupa badanych (54%) - tak samo liczna jak w marcu - uważa, że żyje im się przeciętnie. Lepsze są również oceny warunków materialnych gospodarstw domowych respondentów (7-punktowy spadek odsetka opinii negatywnych i 4-punktowy wzrost pozytywnych). Nadal jednak znacznie więcej badanych uznaje warunki materialne swoich rodzin za złe (31%), niż ocenia je pozytywnie (22%); najczęstsze są oceny przeciętne (47% - o 3 punkty więcej niż w marcu).
- Nieco poprawiły się ogólne prognozy dotyczące rozwoju sytuacji w Polsce, sytuacji w zakładach pracy respondentów oraz ogólnych warunków życia badanych i ich rodzin.

Początek kwietnia¹ przyniósł zauważalną, choć niezbyt dużą poprawę nastrojów społecznych. Wyraża się ona zarówno w ocenach sytuacji, jak i opiniach dotyczących najbliższej przyszłości. Kwietniowe nastroje nie różnią się zbytnio od nastrojów z początku roku, natomiast są dużo gorsze od obserwowanych bezpośrednio po wyborach.

OCENY

Oceny rozwoju ogólnej sytuacji w kraju są nieco lepsze niż w marcu (wzrost odsetka wskazań pozytywnych i spadek negatywnych po 3 punkty). Nadal jednak tylko niespełna jedna piąta ankietowanych (19%) pozytywnie ocenia rozwój tej sytuacji, zdecydowana większość zaś (67%) sądzi, że sytuacja w Polsce zmierza w złym kierunku; co siódmy badany (14%) nie ma wyrobionego zdania na ten temat.

Tabela 1

Czy, ogólnie rzecz biorąc, sytuacja w naszym kraju zmierza w dobrym czy też w złym kierunku?	Wskazania respondentów według terminów badań												
	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	I	II	III	IV
	2001									2002			
	w procentach												
W dobrym	20	17	18	13	14	17	25	30	19	22	22	16	19
W złym	71	75	73	77	75	73	56	50	64	65	64	70	67
Trudno powiedzieć	9	8	9	10	11	11	19	20	17	14	14	14	14

¹ Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (143) przeprowadzono w dniach 5-8 kwietnia 2002 roku na liczącej 1044 osoby reprezentatywnej próbie losowo-adresowej dorosłej ludności Polski.

Pozytywne opinie o rozwoju sytuacji w Polsce są tym częstsze, im lepiej badani oceniają własne warunki materialne oraz im wyższe osiągają dochody na osobę w rodzinie, natomiast opinie negatywne występują tym częściej, im sytuacja respondentów (dochody, warunki gospodarstwa domowego) jest gorsza. Kierunek rozwoju sytuacji w kraju częściej też pozytywnie oceniają osoby wykształcone - z wykształceniem średnim i, zwłaszcza, wyższym (zob. tabele aneksowe). Większym optymizmem w ocenie rozwoju ogólnej sytuacji w Polsce wyróżniają się uczniowie i studenci oraz ludzie młodzi w wieku od 18 do 34 lat.

Zadowolenie z rozwoju sytuacji w kraju częstsze jest wśród ankietowanych identyfikujących się z lewicą, niż wśród tych, którzy deklarują poglądy prawicowe czy centrowe bądź nie mają wykrystalizowanych poglądów politycznych.

Tabela 2

Poglądy polityczne	Ocena kierunku rozwoju sytuacji w kraju*									
	dobry					zły				
	XII 2001	I 2002	II 2002	III 2002	IV 2002	XII 2001	I 2002	II 2002	III 2002	IV 2002
	w procentach									
Lewica	24	34	40	20	25	59	54	46	63	60
Centrum	18	22	13	17	19	65	66	74	70	70
Prawica	20	21	20	16	18	66	70	70	73	70
Nieokreślone	15	10	7	11	14	68	70	74	74	70
* Pominęto „trudno powiedzieć”.										

Inny obraz przynosi powiązanie opinii o kierunku rozwoju sytuacji w kraju z preferencjami partyjnymi ankietowanych. Najwięcej pozytywnych ocen tej sytuacji występuje wśród sympatyków Platformy Obywatelskiej, a następnie wśród zwolenników koalicji SLD-UP i potencjalnych wyborców PSL. Trzeba dodać, że w porównaniu z marcem odsetek optymistów znacznie się zmniejszył wśród zwolenników koalicji SLD-UP, natomiast nieco wzrósł wśród potencjalnych wyborców PO, PiS i Samoobrony. Sympatycy Samoobrony należą do najbardziej niezadowolonych z rozwoju sytuacji w kraju, mimo wyraźnego spadku odsetka pesymistów (o 10 punktów), pod tym względem wyprzedzają ich tylko zwolennicy Ligi Polskich Rodzin.

Tabela 3

Potencjalne elektoraty partii i ugrupowań politycznych*	Ocena kierunku rozwoju sytuacji w kraju									
	dobry					zły				
	XII 2001	I 2002	II 2002	III 2002	IV 2002	XII 2001	I 2002	II 2002	III 2002	IV 2002
	w procentach									
SLD-UP	32	42	45	33	25	48	42	38	53	55
PSL	32	43	14	22	24	55	43	74	65	64
PO	24	33	38	28	32	61	55	42	52	57
PiS	19	14	29	12	15	73	69	56	70	71
LPR	14	6	1	6	5	60	80	84	83	94
Samobrona RP	19	13	18	5	8	64	82	77	89	79
Niezdecydowani, na kogo głosować	12	18	8	20	11	69	63	69	62	64
Niezamierzający głosować lub niezdecydowani w tej sprawie	12	11	12	9	16	73	77	77	78	72

* Treść pytania: Gdyby w najbliższą niedzielę odbywały się wybory do Sejmu i Senatu, to na kandydatów której partii, ugrupowania lub koalicji głosował(a)by Pan(i) w tych wyborach?

Podobnie jak oceny rozwoju ogólnej sytuacji w kraju, lepsze niż miesiąc temu są także **opinie o sytuacji politycznej** (spadek odsetka ocen negatywnych o 4 punkty, wzrost pozytywnych i średnich po 2 punkty). Nadal jednak ponad dwie piąte Polaków (42%) uznaje obecną sytuację polityczną za złą, niewiele mniejszy odsetek (39%) uważa, że jest ona przeciętna - ani dobra, ani zła, a tylko 8% ocenia ją dobrze.

Tabela 4

Jak Pan(i) ogólnie ocenia obecną sytuację polityczną w Polsce? Czy jest ona:	Wskazania respondentów według terminów badań												
	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	I	II	III	IV
	2001									2002			
	w procentach												
– dobra	6	5	5	4	5	6	10	12	7	10	9	6	8
– ani dobra, ani zła	38	33	32	24	30	32	42	41	36	40	38	37	39
– zła	47	54	54	64	56	52	37	33	48	40	42	46	42
Trudno powiedzieć	9	8	9	8	10	10	11	14	9	10	11	11	11

Im wyższy jest poziom wykształcenia ankietowanych, tym częstsze są pozytywne oceny sytuacji politycznej, co w pewnym stopniu wynika z tego, że osoby gorzej wykształcone częściej nie mają zdania na ten temat.

Im badani są starsi, tym większy wśród nich odsetek dobrych ocen sytuacji politycznej, a im młodszy - tym częściej postrzegają tę sytuację jako przeciętną.

Opinie pozytywne częstsze też są wśród ankietowanych żyjących w dobrych warunkach materialnych, osiągających wysokie dochody na osobę w rodzinie, natomiast opinie negatywne - wśród osób znajdujących się w najgorszej sytuacji materialnej. Spośród grup społeczno-zawodowych negatywne oceny sytuacji politycznej najczęstsze są wśród badanych pracujących na własny rachunek.

Lewicowe poglądy polityczne sprzyjają ocenom dobrym i przeciętnym, a prawicowe - złym (zob. tabele aneksowe).

W porównaniu z poprzednim miesiącem zmalał (o 5 punktów) odsetek negatywnych **opinii o sytuacji gospodarczej**. Nadal jednak zdecydowana większość ankietowanych (70%) źle ocenia stan gospodarki, a tylko nieliczni (3%) - podobnie jak w marcu - dobrze. Nieco zwiększyła się liczba osób postrzegających sytuację gospodarczą jako przeciętną. Bardzo krytyczne opinie o stanie gospodarki utrzymują się od czerwca ubiegłego roku.

Tabela 5

Jak Pan(i) ogólnie ocenia obecną sytuację gospodarczą w Polsce? Czy jest ona:	Wskazania respondentów według terminów badań												
	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	I	II	III	IV
	2001									2002			
	w procentach												
– dobra	5	4	4	5	3	4	3	3	2	3	2	3	3
– ani dobra, ani zła	27	27	21	21	21	22	21	21	21	18	18	18	22
– zła	64	66	72	71	72	70	72	71	74	75	76	75	70
Trudno powiedzieć	4	3	3	3	4	4	4	5	3	4	4	4	5

Prawie we wszystkich kategoriach społeczno-demograficznych opinie w tej kwestii są zbliżone, nie różnicują ich nawet poglądy polityczne badanych. Najbardziej widoczne różnice opinii wiążą się z oceną własnych warunków materialnych - im ankietowani lepiej je oceniają, tym częściej sądzą, że sytuacja gospodarcza jest dobra lub przeciętna.

W największym stopniu poprawiły się **oceny sytuacji w zakładach pracy respondentów**. Obecnie ponad jedna trzecia aktywnych zawodowo (36% - wzrost o 7 punktów) uważa, że sytuacja w ich zakładach pracy jest dobra, prawie tyle samo osób (35% - wzrost o 3 punkty) uznaje ją za przeciętną, natomiast wyraźnie mniej niż w marcu (28% - spadek o 8 punktów) ocenia tę sytuację negatywnie.

Tabela 6

Jak Pan(i) ogólnie ocenia obecną sytuację w Pana(i) zakładzie pracy? Czy jest ona:	Wskazania respondentów według terminów badań												
	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	I	II	III	IV
	2001									2002			
	w procentach												
Respondenci aktywni zawodowo (ogółem)													
N=	496	499	483	480	464	571	473	451	472	417	437	442	463
– dobra	29	28	24	26	24	31	33	31	30	31	32	29	36
– ani dobra, ani zła	31	31	34	31	35	35	32	34	30	31	36	32	35
– zła	34	38	40	41	39	31	32	32	39	36	31	36	28
Trudno powiedzieć	7	3	2	2	2	3	4	3	1	2	1	3	1
Pracownicy instytucji państwowych i publicznych													
– dobra	30	26	27	28	26	35	35	34	34	33	33	34	40
– ani dobra, ani zła	32	32	33	35	33	35	30	37	26	42	37	34	38
– zła	31	40	39	34	41	29	30	27	38	24	28	32	22
Trudno powiedzieć	7	2	1	2	1	2	4	2	2	0	2	1	0
Pracujący w spółkach o własności prywatnej i państwowej													
– dobra	36	34	24	31	28	28	36	27	26	32	48	42	40
– ani dobra, ani zła	32	28	40	24	40	42	29	34	34	37	33	25	28
– zła	26	37	35	43	30	29	33	36	40	29	16	32	32
Trudno powiedzieć	6	1	1	1	2	1	2	3	0	2	4	1	0
Pracujący w sektorze prywatnym poza rolnictwem													
– dobra	33	35	29	34	28	41	41	39	36	37	35	30	43
– ani dobra, ani zła	32	36	32	31	39	40	34	33	34	29	37	38	31
– zła	28	25	36	32	33	16	19	23	30	34	28	30	23
Trudno powiedzieć	7	3	3	3	0	3	5	4	1	0	0	2	3
Pracujący w indywidualnych gospodarstwach rolnych													
– dobra	7	6	0	0	3	5	0	2	0	7	4	4	8
– ani dobra, ani zła	24	26	33	27	28	15	30	28	24	8	30	26	51
– zła	64	65	67	73	66	74	70	71	76	85	66	64	41
Trudno powiedzieć	5	2	0	0	3	6	0	0	0	0	1	6	0

Niezadowolenie z sytuacji w zakładach pracy najczęściej występuje wśród pracujących w indywidualnych gospodarstwach rolnych, a stosunkowo najrzadziej - wśród pracowników instytucji państwowych i publicznych, natomiast relatywnie najwięcej pozytywnych opinii na ten temat wyrażają pracujący w sektorze prywatnym poza rolnictwem.

Oceny sytuacji w miejscu pracy powiązane są także z poziomem wykształcenia ankietowanych (im wyższy, tym więcej dobrych ocen) oraz z ich sytuacją materialną (zob. tabele aneksowe).

Znacznie lepsze niż w marcu są także **oceny ogólnych warunków życia rodzin** ankietowanych (spadek odsetka wskazań negatywnych i wzrost pozytywnych po 5 punktów). Obecnie odsetki osób zadowolonych i niezadowolonych się zrównały (23%), podczas gdy w ostatnich miesiącach przeważało niezadowolenie z warunków życia. Największa grupa badanych (54%) - tak samo liczna jak w marcu - uważa, że żyje im się przeciętnie.

Tabela 7

Czy obecnie Panu(i) i Pana(i) rodzinie żyje się:	Wskazania respondentów według terminów badań												
	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	I	II	III	IV
	2001									2002			
	w procentach												
– dobrze	22	21	20	20	21	21	24	22	21	20	22	18	23
– ani dobrze, ani źle	48	51	53	53	52	51	52	52	53	55	55	54	54
– źle	30	27	26	27	27	28	24	26	26	25	24	28	23
Trudno powiedzieć	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

Oceny ogólnego poziomu życia silnie wiążą się z sytuacją materialną oraz poziomem wykształcenia badanych (zob. tabele aneksowe). Wśród biernych zawodowo opinie negatywne najczęściej wyrażają bezrobotni i renciści, natomiast wśród osób zawodowo aktywnych - rolnicy i robotnicy niewykwalifikowani. Do zadowolonych z poziomu życia zaliczają się przede wszystkim przedstawiciele kadry kierowniczej i inteligencji oraz pracownicy umysłowi niższego szczebla.

W stosunku do marca poprawiły się też **oceny warunków materialnych gospodarstw domowych** respondentów (7-punktowy spadek odsetka opinii negatywnych i 4-punktowy wzrost pozytywnych). Nadal jednak znacznie więcej badanych uznaje warunki materialne swoich rodzin za złe, niż ocenia je dobrze; najczęstsze - podobnie jak miesiąc temu - są oceny przeciętne (47%).

Tabela 8

Jak Pan(i) ocenia obecne warunki materialne swojego gospodarstwa domowego? Czy są one:	Wskazania respondentów według terminów badań												
	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	I	II	III	IV
	2001									2002			
	w procentach												
– dobre	21	20	20	20	19	15	23	19	23	23	24	18	22
– ani dobre, ani złe	45	41	45	45	48	47	43	47	41	43	45	44	47
– złe	34	39	35	35	33	38	34	34	36	34	31	38	31

Oceny warunków materialnych gospodarstw domowych są oczywiście bardzo silnie powiązane z wysokością dochodów respondentów oraz wykształceniem (zob. tabele aneksowe). Spośród grup społeczno-zawodowych dobrymi ocenami własnych warunków materialnych wyróżniają się przedstawiciele kadry kierowniczej i inteligencji oraz pracujący na własny rachunek.

PRZEWIDYWANIA

W stosunku do wyników sondażu marcowego odnotowujemy poprawę **ogólnych prognoz rozwoju sytuacji w kraju** (spadek odsetka pesymistów i wzrost odsetka optymistów po 3 punkty). Obecnie co ósmy ankietowany (12%) przewiduje, że w ciągu najbliższego roku sytuacja w Polsce się poprawi, blisko dwie piąte (37%) sądzi, że się pogorszy, a ponad dwie piąte uważa (42%), że się nie zmieni.

Tabela 9

Jak Pan(i) sądzi, czy w ciągu najbliższego roku sytuacja w Polsce poprawi się, pogorszy czy też się nie zmieni?	Wskazania respondentów według terminów badań												
	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	I	II	III	IV
	2001								2002				
	w procentach												
	Poprawi się	10	10	9	9	9	11	20	22	11	13	15	9

Nie zmieni się	47	47	48	45	46	51	49	44	41	46	43	43	42
Pogorszy się	37	35	35	37	38	29	20	26	39	35	33	40	37
Trudno powiedzieć	6	8	8	9	7	9	10	8	9	7	9	7	9

Prognozy rozwoju ogólnej sytuacji w kraju wiążą się z orientacją polityczną ankietowanych. Wśród osób o poglądach lewicowych czy centrowych najczęstsza jest opinia, że w ciągu najbliższego roku sytuacja w Polsce się nie zmieni, natomiast wśród identyfikujących się z prawicą przeważają pesymistyczne przewidywania. Optymistą jest blisko co szósty respondent utożsamiający się z lewicą, co dziewiąty o orientacji centrowej i tylko co czternasty deklarujący poglądy prawicowe.

Tabela 10

Poglądy polityczne	Prognoza rozwoju ogólnej sytuacji w kraju*											
	poprawa				bez zmian				pogorszenie			
	I 2002	II 2002	III 2002	IV 2002	I 2002	II 2002	III 2002	IV 2002	I 2002	II 2002	III 2002	IV 2002
	w procentach											
Lewica	15	24	14	18	50	48	49	43	31	25	33	32
Centrum	13	12	10	11	52	44	44	48	31	35	40	37
Prawica	12	12	8	7	41	42	40	38	41	38	49	49
Nieokreślone	10	11	6	10	39	38	39	39	37	36	40	33

* Pominięto „trudno powiedzieć”.

Stosunkowo najbardziej optymistyczne są prognozy elektoratów Platformy Obywatelskiej oraz koalicji SLD-UP. Przewidywania pesymistyczne dominują wśród sympatyków Ligi Polskich Rodzin, prawie co drugi potencjalny wyborca Prawa i Sprawiedliwości oraz Samoobrony również zalicza się do pesymistów.

Tabela 11

Potencjalne elektoraty partii i ugrupowań politycznych*	Prognoza rozwoju ogólnej sytuacji w kraju											
	poprawa				bez zmian				pogorszenie			
	I 2002	II 2002	III 2002	IV 2002	I 2002	II 2002	III 2002	IV 2002	I 2002	II 2002	III 2002	IV 2002
	w procentach											
SLD-UP	21	27	20	18	51	53	50	44	22	17	27	30
PSL	12	20	7	12	65	32	61	57	15	35	24	29
PO	11	17	26	21	48	48	46	42	37	28	26	35
PiS	6	22	4	9	63	42	45	37	26	33	42	48
LPR	6	7	0	6	43	32	47	38	49	48	52	57
Samoobrona	15	9	6	7	35	51	23	43	39	26	69	48
Niezdeterminowani na kogo głosować	13	10	3	16	36	39	38	36	34	36	40	28
Niezamierzający głosować lub niezdeterminowani w tej sprawie	8	11	5	8	42	40	42	37	43	39	45	42

* Zob. uwaga w tabeli 3.

Przewidywania dotyczące **sytuacji politycznej** są prawie takie same jak przed miesiącem. Niemal trzy piąte badanych (59%) uważa, że w ciągu najbliższego roku sytuacja polityczna się nie zmieni, co dziewiąty (11%) sądzi, iż będzie ona lepsza, a prawie co szósty (18%) - że gorsza. Pozostali (12%) nie mają zdania na ten temat.

Tabela 12

Czy, Pana(i) zdaniem, w ciągu najbliższego roku sytuacja polityczna w Polsce:	Wskazania respondentów według terminów badań												
	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	I	II	III	IV
	2001									2002			
	w procentach												
– poprawi się	14	13	16	18	17	16	27	22	16	16	17	12	11
– nie zmieni się	54	53	53	50	49	53	49	49	53	53	53	57	59
– pogorszy się	19	19	18	19	19	17	11	14	19	17	16	18	18
Trudno powiedzieć	14	15	13	13	15	14	13	14	12	14	14	13	12

W zasadzie nie zmieniły się też prognozy dotyczące **sytuacji gospodarczej** (różnice wskazań mieszczą się w granicach błędu statystycznego). Obecnie nieco więcej osób niż miesiąc temu uważa, że w ciągu najbliższego roku sytuacja gospodarcza się poprawi (14%), ale więcej też sądzi, że się pogorszy (32%); najliczniejsza grupa ankietowanych (47%) przewiduje, że stan gospodarki pozostanie bez zmian.

Tabela 13

Czy, Pana(i) zdaniem, w ciągu najbliższego roku sytuacja gospodarcza w Polsce:	Wskazania respondentów według terminów badań												
	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	I	II	III	IV
	2001									2002			
	w procentach												
– poprawi się	13	10	12	14	12	14	22	19	12	14	17	12	14
– nie zmieni się	52	51	52	52	51	51	52	48	48	50	47	49	47
– pogorszy się	26	29	27	24	27	23	16	21	31	28	25	29	32
Trudno powiedzieć	9	9	9	10	10	12	10	12	9	8	11	10	7

W porównaniu z marcem nieco lepsze są prognozy odnoszące się do **sytuacji w zakładach pracy respondentów**. Zwiększył się (o 4 punkty) odsetek osób aktywnych zawodowo oczekujących poprawy sytuacji w ciągu najbliższego roku, zmalał zaś tych, które przewidują pogorszenie (4 punkty). Ponad połowa pracujących (53%) nie sądzi jednak, by

zmieniła się kondycja ich miejsc pracy, a co dziewiąty (11%) nie ma wyrobionej opinii w tej sprawie.

W porównaniu z marcem ubyłoby pesymistów niemal we wszystkich sektorach gospodarki, do których należą poszczególne zakłady, jednak nie zawsze towarzyszył temu wzrost odsetka optymistów. Wśród pracujących w indywidualnych gospodarstwach rolnych zmalął też optymizm, ale zwiększył się odsetek osób mających nadzieję, że w ciągu najbliższego roku sytuacja się nie zmieni - że nie będzie gorzej.

Tabela 14

Czy, Pana(i) zdaniem, w ciągu najbliższego roku sytuacja w Pana(i) zakładzie pracy:	Wskazania respondentów według terminów badań												
	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	I	II	III	IV
	2001									2002			
	w procentach												
Respondenci aktywni zawodowo (ogółem)													
N=	500	501	482	480	460	567	473	451	473	423	441	442	471
– poprawi się	14	13	13	13	13	13	13	11	10	9	9	9	13
– pozostanie bez zmian	52	51	53	55	55	56	59	57	55	55	60	56	53
– pogorszy się	24	26	23	24	23	18	19	19	25	27	22	27	23
Trudno powiedzieć	10	10	11	8	9	13	9	13	10	10	8	8	11
Pracownicy instytucji państwowych i publicznych													
– poprawi się	17	9	9	13	11	11	12	8	7	4	4	5	5
– pozostanie bez zmian	50	63	57	53	57	62	57	62	59	68	69	61	62
– pogorszy się	24	22	23	26	22	16	20	19	30	21	21	29	26
Trudno powiedzieć	10	7	11	8	9	10	11	10	5	7	6	5	7
Pracujący w spółkach o własności prywatnej i państwowej													
– poprawi się	11	11	14	21	19	12	12	14	15	12	12	9	14
– pozostanie bez zmian	54	36	49	45	52	59	55	47	50	42	58	54	47
– pogorszy się	28	33	26	27	24	11	23	24	27	35	22	31	27
Trudno powiedzieć	8	20	11	7	5	18	10	15	9	11	8	7	12
Pracujący w sektorze prywatnym poza rolnictwem													
– poprawi się	16	22	20	10	17	16	16	14	10	15	14	14	21
– pozostanie bez zmian	54	51	51	61	54	57	64	60	56	59	55	61	50
– pogorszy się	21	21	18	22	21	16	15	12	20	20	22	16	16
Trudno powiedzieć	8	6	11	7	9	11	5	15	14	7	9	9	13
Pracujący w indywidualnych gospodarstwach rolnych													
– poprawi się	9	3	6	3	2	5	13	7	10	1	4	8	1
– pozostanie bez zmian	49	52	55	64	57	36	52	52	56	40	59	39	55

– pogorszy się	37	37	32	26	29	38	22	32	31	54	31	46	34
Trudno powiedzieć	5	8	8	6	13	21	14	9	3	5	5	7	9

Poprawiły się prognozy dotyczące **ogólnych warunków życia** respondentów i ich rodzin (spadek odsetka pesymistów o 6 punktów, wzrost odsetka optymistów o 2 punkty). Obecnie nieco ponad jedna piąta badanych (21%) spodziewa się obniżenia poziomu życia swojej rodziny, a co siódmy (14%) liczy na poprawę; ponad połowa (53%) uważa, że za rok będzie im się żyło tak samo jak obecnie.

Tabela 15

Jak Pan(i) sądzi, czy za rok Panu(i) i Pana(i) rodzinie będzie się żyło:	Wskazania respondentów według terminów badań												
	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	I	II	III	IV
	2001									2002			
	w procentach												
– lepiej	13	12	14	11	11	15	17	14	13	14	15	12	14
– tak samo	53	54	54	57	55	54	54	55	51	53	52	52	53
– gorzej	24	24	24	21	21	20	18	18	24	23	22	27	21
Trudno powiedzieć	10	10	8	11	13	12	11	13	12	11	11	9	12

Przewaga prognoz pesymistycznych nad optymistycznymi występuje też w odniesieniu do **warunków materialnych gospodarstw domowych** respondentów, najczęstsze jednak jest przekonanie, że w ciągu najbliższego roku nie zmienią się one ani na gorsze, ani na lepsze.

		CBOS
Jak Pan(i) sądzi, czy w ciągu najbliższego roku warunki materialne Pana(i) gospodarstwa domowego:		
– pogorszą się	27%	
– pozostaną bez zmian	61%	
– poprawią się	11%	
Trudno powiedzieć	1%	

Nastroje społeczne są obecnie nieco lepsze niż w marcu - zbliżone do poziomu, na jakim kształtowały się w miesiącach wcześniejszych, od grudnia ubiegłego roku, gdy opadł już optymizm typowy dla okresów powyborczych. Być może marcowe pogorszenie nastrojów miało charakter przejściowy.

Opracował

Włodzimierz DERCZYŃSKI

A N E K S

Tabela 1. Czy, ogólnie rzecz biorąc, sytuacja w naszym kraju zmierza w dobrym czy też w złym kierunku?

	(%)			
	W dobrym	W złym	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	19	67	14	1044
Płeć				
Meżczyźni	20	65	15	498
Kobiety	18	69	13	546
Wiek				
18-24 lat	25	71	4	161
25-34	25	61	14	188
35-44	18	67	15	193
45-54	13	73	15	220
55-64	14	69	16	116
65 lat i więcej	18	63	19	166
Miejsce zamieszkania				
Wies	18	66	16	376
Miasto do 20 tys.	12	76	12	114
20-100 tys.	21	65	14	209
101-500 tys.	20	65	15	219
501 tys. i więcej mieszk.	23	70	7	126
Wykształcenie				
Podstawowe	15	67	19	275
Zasadnicze zawodowe	16	74	10	311
Średnie	20	68	12	354
Wyższe	35	45	20	104
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	35	45	20	70
Prac.umysł.fiz.szczegła	16	69	16	84
Pracownicy fiz.- umysł.	29	63	9	77
Robotnicy wykwalifikowani	15	69	16	81
Robotnicy niewykwalifik.	18	79	3	31
Rolnicy	13	69	17	61
Pracujący na własny rach.	19	69	12	50
Bierni zawodowo				
Renciści	15	72	13	121
Emeryci	15	63	22	180
Uczniowie i studenci	29	66	4	84
Bezrobotni	14	77	9	171
Gospodynie domowe i inni	22	61	16	34
Pracuje w:				
inst. państw., publicznej	19	66	16	143
spółce właścicieli	19	63	18	89
prywatnych i państwa	26	65	9	172
sekt. pryw. poza rolnict.	17	68	15	65
prywatnym gosp. rolnym				
Dochody na jedną osobę				
Do 299 zł	13	81	5	145
300-399	13	67	19	92
400-599	19	69	12	191
600-800	18	67	15	159
Powyżej 800 zł	27	57	16	196
Ocena własnych war. mater.				
Złe	10	79	11	324
Średnie	18	66	16	491
Dobre	32	54	14	230
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	15	71	14	56
Raz w tygodniu	18	67	15	549
1-2 razy w miesiącu	21	63	16	156
Kilka razy w roku	18	70	12	191
W ogóle nie uczestniczy	25	68	7	91
Poglądy polityczne				
Lewica	25	60	16	270
Centrum	19	70	12	279
Prawica	18	70	12	229
Trudno powiedzieć	14	70	15	266

Tabela 2. Jak Pan(i) ogólnie ocenia obecną **sytuację polityczną** w Polsce? Czy jest ona: (%)

	dobra	ani dobra, ani zła	zła	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	8	40	42	11	1044
Płeć					
Meżczyźni	9	40	43	8	498
Kobiety	7	39	40	14	546
Wiek					
18-24 lat	2	49	37	12	161
25-34	8	42	45	6	188
35-44	7	41	41	11	193
45-54	9	38	46	7	220
55-64	12	32	41	15	116
65 lat i więcej	10	33	38	19	166
Miejsce zamieszkania					
Wieś	5	41	39	15	376
Miasto do 20 tys.	5	36	48	11	114
20-100 tys.	10	44	37	9	209
101-500 tys.	9	36	46	9	219
501 tys. i więcej mieszk.	12	35	46	7	126
Wykształcenie					
Podstawowe	4	35	39	21	275
Zasadnicze zawodowe	8	41	43	8	311
Średnie	9	41	43	8	354
Wyższe	11	40	45	5	104
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	12	38	45	5	70
Prac. umysł. niż. szczebla	8	41	44	7	84
Pracownicy fiz.- umysł.	7	54	33	6	77
Robotnicy wykwalifikowani	5	44	35	15	81
Robotnicy niewykwalifik.	8	48	35	8	31
Rolnicy	4	42	40	15	61
Pracujący na własny rach.	5	29	61	5	50
Bierni zawodowo					
Renciści	7	32	46	15	121
Emeryci	12	36	36	16	180
Uczniowie i studenci	4	53	33	10	84
Bezrobotni	7	37	49	8	171
Gospodynie domowe i inni	11	27	47	15	34
Pracuje w:					
inst. państw. publicznej	8	35	47	11	143
społce właścicieli					
prywatnych i państwa	3	63	26	8	89
sekt. pryw. poza rolnict.	10	39	46	6	172
prywatnym gosp. rolnym	4	43	40	13	65
Dochody na jedną osobę					
Do 299 zł	7	30	50	13	145
300-399	4	49	35	12	92
400-599	7	46	37	10	191
600-800	6	36	44	14	159
Powyżej 800 zł	14	41	39	5	196
Ocena własnych war. mater.					
Złe	6	29	52	13	324
Średnie	5	45	38	11	491
Dobre	15	43	34	8	230
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	0	27	49	24	56
Raz w tygodniu	7	42	39	12	549
1-2 razy w miesiącu	6	43	42	8	156
Kilka razy w roku	12	37	43	8	191
W ogóle nie uczestniczy	9	33	53	5	91
Poglądy polityczne					
Lewica	15	47	30	9	270
Centrum	7	42	45	6	279
Prawica	6	29	59	6	229
Trudno powiedzieć	3	39	36	22	266

Tabela 3. Jak Pan(i) ogólnie ocenia obecną **sytuację gospodarczą** w Polsce? Czy jest ona: (%)

	dobra	ani dobra, ani zła	zła	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	3	23	70	5	1044
Płeć					
Meżczyźni	4	20	72	4	498
Kobiety	2	25	67	6	546
Wiek					
18-24 lat	2	26	65	6	161
25-34	5	28	65	3	188
35-44	3	20	74	2	193
45-54	3	23	69	5	220
55-64	1	16	75	7	116
65 lat i więcej	3	19	72	6	166
Miejsce zamieszkania					
Wies	3	20	73	5	376
Miasto do 20 tys.	1	30	68	2	114
20-100 tys.	4	22	70	5	209
101-500 tys.	5	25	63	7	219
501 tys. i więcej mieszk.	2	20	73	5	126
Wykształcenie					
Podstawowe	2	19	71	8	275
Zasadnicze zawodowe	0	21	68	5	311
Średnie	2	26	69	3	354
Wyższe	1	23	74	2	104
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	1	25	70	3	70
Prac. umysł. niż. szczebla	1	24	70	6	84
Pracownicy fiz.- umysł.	3	34	63	0	77
Robotnicy wykwalifikowani	0	21	63	7	81
Robotnicy niewykwalifik.	0	36	59	6	31
Rolnicy	1	22	74	3	61
Pracujący na własny rach.	0	27	73	0	50
Bierni zawodowo					
Renciści	5	16	75	5	121
Emeryci	2	19	74	5	180
Uczniowie i studenci	4	28	58	11	84
Bezrobotni	4	19	72	5	171
Gospodynie domowe i inni	2	20	75	3	34
Pracuje w:					
inst. państw. publicznej	3	25	69	3	143
społce właścicieli					
prywatnych i państwa	5	29	57	9	89
sekt. pryw. poza rolnict.	1	28	70	1	172
prywatnym gosp. rolnym	1	22	75	2	65
Dochody na jedną osobę					
Do 299 zł	2	18	72	7	145
300-399	2	14	80	4	92
400-599	0	24	68	2	101
600-800	0	23	68	7	159
Powyżej 800 zł	2	27	66	4	196
Ocena własnych war. mater.					
Złe	1	13	80	6	324
Średnie	3	23	69	5	491
Dobre	5	35	57	4	230
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	1	23	61	15	56
Raz w tygodniu	4	22	70	4	549
1-2 razy w miesiącu	1	26	71	2	156
Kilka razy w roku	4	23	68	4	191
W ogóle nie uczestniczy	1	19	75	5	91
Poglądy polityczne					
Lewica	3	19	72	5	270
Centrum	3	21	72	4	279
Prawica	2	23	74	1	229
Trudno powiedzieć	3	27	61	9	266

Tabela 4. Jak Pan(i) ogólnie ocenia obecną **sytuację w Pana(i) zakładzie pracy w Polsce?**
Czy jest ona:

(%)

	dobra	ani dobra, ani zła	zła	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	36	35	28	1	463
Płeć					
Mężczyźni	40	33	26	1	245
Kobiety	32	38	29	1	218
Wiek					
18-24 lat	65	26	9	0	35
25-34	37	41	21	1	129
35-44	36	31	31	2	139
45-54	27	40	33	0	125
55-64	38	29	33	0	26
65 lat i więcej	47	18	35	0	9
Miejsce zamieszkania					
wieś	31	37	31	1	160
Miasto do 20 tys.	25	49	26	0	46
20-100 tys.	45	29	25	1	90
101-500 tys.	42	34	22	2	104
501 tys. i więcej mieszk.	35	31	33	0	64
Wykształcenie					
Podstawowe	16	49	35	0	52
Zasadnicze zawodowe	34	35	29	0	145
Średnie	40	35	25	0	187
Wysze	46	27	27	1	79
Grupa społ.-zaw. pracujący					
kadra kier., inteligencja	48	28	23	1	70
Prac. umysł. niż. szczebla	37	35	28	0	83
Pracownicy fiz.- umysł.	38	39	22	1	77
Robotnicy wykwalifikowani	41	32	26	1	81
Robotnicy niewykwalifik.	49	23	22	6	30
Rolnicy	7	50	43	0	58
Pracujący na własny rach.	39	36	25	1	50
Pracuje w:					
inst. państw. publicznej	40	38	22	0	143
społ. właścicieli					
prywatnych i państwa	40	28	32	0	86
sekt. pryw. poza rolnict.	43	31	23	3	165
prywatnym gosp. rolnym	8	51	41	0	62
Dochody na jedną osobę					
Do 299 zł	27	33	40	0	35
300-399	35	33	32	0	40
400-599	25	42	32	1	92
600-800	47	25	26	2	67
Powyżej 800 zł	44	35	20	0	118
Ocena własnych war. mater.					
Złe	24	28	46	3	82
Średnie	27	45	28	1	240
Dobre	60	23	16	1	141
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	54	33	13	0	22
Raz w tygodniu	35	35	30	0	227
1-2 razy w miesiącu	35	37	28	0	83
Kilka razy w roku	37	32	28	3	97
W ogóle nie uczestniczy	34	43	18	5	34
Poglądy polityczne					
Lewica	34	37	28	1	110
Centrum	36	36	28	0	152
Prawica	46	24	29	2	115
Trudno powiedzieć	27	48	23	1	87

Tabela 5. Czy obecnie Panu(i) i Pana(i) rodzinie żyje się:

(%)

	dobrze	ani dobrze, ani źle	źle	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	23	53	23	0	1044
Płeć					
Meżczyźni	21	56	23	0	498
Kobiety	25	51	23	0	546
Wiek					
18-24 lat	36	55	9	1	161
25-34	30	52	18	0	188
35-44	28	50	21	1	193
45-54	14	55	30	0	220
55-64	18	54	28	0	116
65 lat i więcej	13	55	31	0	166
Miejsce zamieszkania					
Wies	21	53	26	0	376
Miasto do 20 tys.	21	59	19	1	114
20-100 tys.	21	55	23	0	209
101-500 tys.	27	50	23	0	219
501 tys. i więcej mieszk.	26	54	19	2	126
Wykształcenie					
Podstawowe	14	56	30	0	275
Zasadnicze zawodowe	16	56	27	1	311
Średnie	28	53	18	1	354
Wyzsze	50	41	9	0	104
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	60	35	5	0	70
Prac. umysł. niż. szczebla	40	50	9	1	84
Pracownicy fiz.- umysł.	21	70	9	0	77
Robotnicy wykwalifikowani	26	63	10	1	81
Robotnicy niewykwalifik.	16	63	21	0	31
Rolnicy	22	49	30	0	61
Pracujący na własny rach.	33	60	7	0	50
Bierni zawodowo					
Renciści	6	47	47	0	121
Emeryci	13	62	25	0	180
Uczniowie i studenci	41	51	7	1	84
Bezrobotni	12	46	41	1	171
Gospodynie domowe i inni	23	51	26	0	34
Pracuje w:					
inst. państw. publicznej	39	53	8	1	143
społec. właścicieli					
prywatnych i państwa	27	61	12	0	89
sekt. pryw. poza rolnict.	32	56	11	1	172
prywatnym gosp. rolnym	20	50	30	0	65
Dochody na jedną osobę					
Do 299 zł	8	46	45	1	145
300-399	15	56	28	0	92
400-599	19	60	21	0	101
600-800	20	59	21	0	159
Powżej 800 zł	43	48	9	0	196
Ocena własnych war. mater.					
Źle	2	37	61	0	324
Średnie	14	77	8	1	491
Dobre	71	27	2	0	230
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	15	52	32	1	56
Raz w tygodniu	21	58	21	0	549
1-2 razy w miesiącu	26	54	19	1	156
Kilka razy w roku	30	45	25	0	191
W ogóle nie uczestniczy	20	46	34	0	91
Poglądy polityczne					
Lewica	26	56	19	0	270
Centrum	20	56	24	0	279
Prawica	27	48	24	1	229
Trudno powiedzieć	21	54	25	1	266

Tabela 6. Jak Pan(i) ocenia obecne warunki materialne swojego gospodarstwa domowego? Czy są one:

	(%)			
	złe	ani dobre, ani złe	dobrze	Liczba osób
Ogółem	31	47	22	1044
Płeć				
Mężczyźni	30	48	22	498
Kobiety	32	46	22	546
Wiek				
18-24 lat	25	50	26	161
25-34	25	48	28	188
35-44	28	46	26	193
45-54	38	45	17	220
55-64	39	45	16	116
65 lat i więcej	32	50	18	166
Miejsce zamieszkania				
Wieś	35	47	18	376
Miasto do 20 tys.	20	58	22	114
20-100 tys.	32	45	23	209
101-500 tys.	32	43	26	219
501 tys. i więcej mieszk.	24	49	27	126
Wykształcenie				
Podstawowe	42	45	13	275
Zasadnicze zawodowe	35	48	16	311
Średnie	23	50	27	354
Wyższe	15	36	48	104
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	10	30	60	70
Prac. umysł. niz. szczebla	16	56	29	84
Pracownicy fiz.-umysł.	19	59	22	77
Robotnicy wykwalifikowani	16	66	18	81
Robotnicy niewykwalifik.	25	67	8	31
Rolnicy	31	53	16	61
Pracujący na własny rach.	10	40	50	50
Bierni zawodowo				
Renciści	54	35	11	121
Emeryci	30	53	17	180
Uczniowie i studenci	22	48	30	84
Bezrobotni	56	33	11	171
Gospodynie domowe i inni	29	51	20	34
Pracuje w:				
inst. państw., publicznej	12	53	35	143
spółce właścicieli				
prywatnych i państwa	15	62	23	89
sekt. pryw. poza rolnict.	22	44	34	172
prywatnym gosp. rolnym	30	55	15	65
Dochody na jedną osobę				
Do 299 zł	64	31	5	145
300-399	45	48	7	92
400-599	33	54	14	191
600-800	28	52	20	159
Powyzej 800 zł	7	40	53	196
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	45	37	18	56
Raz w tygodniu	28	53	19	549
1-2 razy w miesiącu	29	49	22	156
Kilka razy w roku	32	39	29	191
W ogóle nie uczestniczy	44	32	24	91
Poglądy polityczne				
Lewica	29	47	24	270
Centrum	28	53	19	279
Prawica	33	36	31	229
Trudno powiedzieć	34	51	14	266

Tabela 7. Jak Pan(i) sądzi, czy w ciągu najbliższego roku sytuacja w Polsce poprawi się, pogorszy czy też się nie zmieni?
(%)

	Poprawi się	Nie zmieni się	Pogorszy się	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	12	42	37	9	1044
Płeć					
Mężczyźni	12	42	37	10	498
Kobiety	12	42	38	8	546
Wiek					
18-24 lat	9	55	31	5	161
25-34	11	42	37	10	188
35-44	12	41	40	7	193
45-54	11	38	44	7	220
55-64	12	37	42	8	116
65 lat i więcej	16	39	29	17	166
Miejsce zamieszkania					
Wies	8	44	34	14	376
Miasto do 20 tys.	13	41	42	5	114
20-100 tys.	16	43	34	8	209
101-500 tys.	13	46	36	6	219
501 tys. i więcej mieszk.	13	29	53	6	126
Wykształcenie					
Podstawowe	10	40	33	17	275
Zasadnicze zawodowe	9	46	37	8	311
Średnie	13	42	40	5	354
Wyższe	19	35	41	5	104
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	20	38	36	5	70
Prac. umysł. niż. szczebla	10	34	52	4	84
Pracownicy fiz. umysł.	13	37	38	12	77
Robotnicy wykwalifikowani	10	45	30	15	81
Robotnicy niewykwalifik.	19	48	23	10	31
Rolnicy	9	42	42	7	61
Pracujący na własny rach.	8	38	54	0	50
Bierni zawodowo					
Renciści	10	43	33	14	121
Emeryci	16	37	35	12	180
Uczniowie i studenci	9	52	32	8	84
Bezrobotni	7	46	41	6	171
Gospodynie domowe i inni	14	51	25	11	34
Pracuje w:					
inst. państw. publicznej	9	42	44	5	143
społce właścicieli					
prywatnych i państwa	12	41	40	7	89
sekt. pryw. poza rolnict.	15	38	37	10	172
prywatnym gosp. rolnym	11	39	43	7	65
Dochody na jedną osobę					
Do 299 zł	5	44	40	10	145
300-399	13	33	45	8	92
400-599	10	47	37	6	191
600-800	11	44	37	9	159
Powyżej 800 zł	19	43	33	5	196
Ocena własnych war. mater.					
Złe	8	36	45	11	324
Średnie	12	44	35	9	491
Dobre	16	47	32	6	230
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	6	29	51	14	56
Raz w tygodniu	11	47	34	8	549
1-2 razy w miesiącu	14	42	37	6	156
Kilka razy w roku	11	36	40	12	191
W ogóle nie uczestniczy	16	34	42	8	91
Poglądy polityczne					
Lewica	18	43	32	7	270
Centrum	11	48	37	4	279
Prawica	7	38	49	6	229
Trudno powiedzieć	10	39	33	18	266